

UOT 37.01

Nahidə Xəqani qızı Əhmədova
Bakı Modern Təhsil kompleksinin müəllimi

MÜƏLLİMİN GÜNDƏLİK DƏRSƏ HAZIRLAŞMASI TƏLİMİN SƏMƏRƏLİLİK GÖSTƏRİCİSİ KİMİ

Нахида Хагани гызы Ахмедова
учитель Образовательного комплекса Баку Модерн

ЕЖЕДНЕВНАЯ ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ К УРОКУ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ

Nahida Khagani Akhmedov
teacher of the Baku Modern Educational Complex

DAILY TRAINING OF THE TEACHER TO THE LESSON AS AN INDICATOR OF EFFICIENCY OF TRAINING

Xülasə. Məqalədə gündəlik planlaşdırmanın məzmunu və qaydaları təsvir edilir. Planlaşdırma əvvəlcədən hazırlanmalı olan bir sənəddir. Müəllimin gündəlik dərslər hazırlanması üçün müəyyən bir vaxt lazımdır. Planlaşdırma nəticəyə yönəlməlidir.

Açar sözlər: müəllim, tədris, gündəlik plan, tələblər, standartlar, məqsəd, nəticə, motivasiya, fərdi, tapşırıq, islahat

Резюме. В статье описывается содержание и правила проведения ежедневного планирования. Планирование - это документ, который надо подготовить заранее. Надо иметь определенное время и важно подготовить планирование, направленное на результат.

Ключевые слова: учитель, обучение, ежедневный план, требования, стандарты, цель, результат, мотивация, индивидуальный, задание, реформа

Summary. The article describes the content and the rules of the annual and daily planning. Plan is a document that is necessary to prepare in advance. It is necessary to have a certain time and it is important to prepare a plan based on the results.

Key words: teacher, teaching, daily plan, requirements, standards, purpose, result, motivation, individual, task, reform

Təlim prosesinin əsasında dərslər durur. Dərslər - təlimin hüceyrəsi olub, dinamik və variantlılığı ilə seçilir. Dərslərin müəllifi müəllimdir. Öz istedadından asılı olaraq müəllim dərslərdə ustalıq göstərir, yaradıcılıq tətbiq edir. Dərslər, həmçinin şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında əvəzsiz rol oynayır. Dərslər verilən tələblər zaman-zaman dəyişmişdir.

Hazırda, təhsil islahatlarının həyata keçirildiyi bir zamanda dərslər prosesinin yenidən təkmilləşdirilməsi vəzifəsi öz əhəmiyyətini artırmaqdadır ki, bunu da, ilk növbədə, müəllimlərin

peşə hazırlığını artırmaqla yerinə yetirmək mümkündür. Dərslərin alınması müəllim yaradıcılığından tamamilə asılıdır.

Dərslərin müxtəlif aspektləri vardır: dərslərdə reallaşdırılacaq standartlar, məqsədlər, istifadə olunacaq forma, üsul və resurslar, digər fənlərlə inteqrasiya, motivasiya, tapşırıqlar, müzakirə sualları, yaradıcı tətbiq etmə, qiymətləndirmə və refleksiya. Dərslərin əsasında fənnin məzmunu vasitəsilə şəxsiyyətin inkişaf prosesini təmin etmək durur ki, bu da müəllim və şagirdlərin birgə fəaliyyəti nəticəsində həyata keçirilir.

Müəllim dərstdə reallaşdıracağı məzmun standartlarına (və ondan irəli gələn təlim məqsədlərinə) xidmət edən tapşırıqların üzərində dayanmalıdır. Şagirdlərin gəldikləri nəticələri isə yığcam müsbəhbə, yaxud tədqiqatlar, çıxışlar vasitəsilə müzakirə etmək mümkündür. Məzmun standartlarının reallaşdırılması baxımından təlim məqsədlərinin düzgün müəyyənləşdirilməsi zəruridir. Bu baxımdan bütün mövzularda müvafiq alt standartlara uyğun təlim məqsədlərinin müəyyənləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Təlim məqsədlərinin yerinə yetirilməsi məzmun standartlarının addım-addım reallaşdırılması, ilin sonunda isə gözlənilən təlim nəticələrinin əldə olunmasını təmin edir. Müasir dərsin ən vacib göstəricilərindən biri dərsin məqsədinin qoyulmasıdır. Təlim məqsədi dərstdə reallaşdırılacaq standart və ya standartlar qrupunun tələblərini ödəməlidir. Yeni fənn kurikulumunun tələblərinə görə 45 dəqiqəlik dərs həmin gün reallaşdırılacaq standart reallaşdırılması üzərində qurulmalıdır. Məzmun standartları ümumi hazırlanmışdır. Gündəlik planlaşdırmaya dair dərslər üçün tədris materiallarının illik planlaşdırılmasına uyğun olaraq işlənir. Bu zaman metodik əməllər yanaşı, metodika elminin son nailiyyətləri, kurikulum sənədlərinin tələbləri əsas götürülmüşdür. Dərs nümunələrinin məktəb təcrübəsində uğurlu tətbiqini təmin etmək üçün respublikamızın qabaqcıl müəllimlərinin, o cümlədən son bir neçə ildə "İlin müəllimi" müsabiqəsinin iştirakçıları və qaliblərinin iş təcrübəsi diqqətlə öyrənilməli, bir sıra məktəblərdə sınaq dərsləri keçirilməlidir.

Ənənəvi dərstdə müəllim yaradıcılığı və şagirdin müstəqil fəaliyyətinə imkan yoxdur. Cəmiyyətdə baş verən demokratik proseslər müstəqil düşünmə bacarığına malik şagirdlər tələb edir ki, bunun da mühüm yolu dərsin mərhələlərinin keçir.

Fəal dərstdə birinci mərhələ motivasiyadır. Motivasiya – hər hansı bir fəaliyyətin mexanizmini işə salan sövqedici qüvvə, hər hansı bir fəaliyyətə təhrik edən vasitədir. Motivasiya – fəal dərsin vacib komponenti olub, təfəkkür prosesini hərəkətə gətirən və şagirdlərin idrak fəaliyyətinə təkan verən bir prosesdir. Çox zaman müəllimlər səhvən motivasiyanı şagirddən yalnız dərsin adını almaq üçün istifadə etdiklərini düşünür. Lakin bu belə deyil. Motivasiya müəllim

ləmə öyrənilən mövzu ilə bağlı şagirdə maraq yaratmaq üçün lazımdır. Düzgün quruluş motivasiya dərslərin 50% alınması deməkdir. Motivasiya 4 hissədən ibarətdir: düşünülmiş problem, yəndəlik suallar, şagirdin fərziyyələri və tədqiqat sualı.

Motivasiyanın quruluşunun 3 yolu vardır. Müəllim dərstdə reallaşdıracağı standart və müəyyənləşdirdiyi məqsədə görə bu yollardan birini seçərkən motivasiya qura bilər.

1. Rəsmi (simvolik) materialın şərh (bu, rəsm, foto-şəkil, simvol, *təranə (melodiya)*, ədəbi əsərdən parça, əyşə, rəvayət, tapmaca, qrafik, sxem və s. ola bilər). Müəllim bu materialı təqdim edərkən, şagirdlərə əşğındakı suallara cavab verməyi təklif edir: "Bu nəyi bildirir? Bunun bizim öyrəndiyimiz mövzuya nə kimi aidliyi var?"

2. Sual verməyə həvəsləndirmə. Təfəkkür prosesinin aktualaşdırın sualların 3 növü mövcuddur:

- Öyrənilən mövzu üzrə naməlum olan məsələləri müəyyənləşdirin suallar:
- "... haqqında biz nəyi bilirik və nəyi bilmirik? ... haqqında daha nələri bilmək istərdik?"
- Sual vermə zamanı müəllim fasilitasiyanın köməyi ilə şagirdlərin təfəkküründə lazımı məcraya yönəldir. Suallar verilib qurtardıqdan sonra onların arсында mövcud tədqiqatə uyğun olanları seçib ayırırlar. Müəllimə yalnız bu qalır ki, tədqiqat sualını müəqiləşdirmək üçün şagirdləri bu sualı daha düüst ifadə etməyə yönəltsin.

• Açıq suallar, yəni iki və daha çox cavab variantı olan suallardan istifadə olunur.

• Öyrənilən mövzuya aid suallar **açar sözlərin** köməyi ilə verilir ("açar" sözlər: xassələr, xüsusiyyətlər, funksiya, növlər, tiplər, rol, əhəmiyyət, səbəb, nəticə, əlaqə, qarşılıqlı əlaqə, qüsur və üstünlük, struktur, qayda və s.).

3. Problemin müxtəlif yollarla həll edilməsi (məsələn, müxtəlif yollarla təsnif edilməsi, məsələnin müxtəlif üsullarla uğurlu həlli, yaxud həlli imkanı, hansısa hadisənin bir neçə bərabər-dəyərli səbəbinin olması).

Ənənəvi dərslərdən fərqli olaraq fəal/interaktiv dərstdə ev tapşırıqlarının yoxlanılmasını məqsədə çevirmək doğru deyildir. Müəllim vaxt itkisinə yol verməmək üçün tapşırıqları cəra (məniməmsilmə) səviyyəsinə seçmə yolla, cəra vaxt ərzində müsbəhbə, təqdimat, müzakirə və s.

istifadə etməklə əşkərə çıxara bilər. O, ev tapşırığının hansı məzmununda və formada verilməsini təlim məqsədlərindən çıxış edərək müstəqil də müəyyənləşdirə bilər. Bəzi yaradıcı tapşırıqların nəticələrinin şagird portfoliosuna toplanması məqsəduşğundur.

Gündəlik plan hazırlayarkən səhv etməmək üçün müəllimlərin bir neçə məsələyə diqqət etmələri vacib hesab edilir. Müəllim şagirdlərdə fərdi fərqliliklərə diqqət yetirilməlidir. O, hər uşğın dəyşik maraq, ehtiyac və qəbiliyyətləri olduğunu nəzərdən qətrəməməli, eyni davranış və ya öyrənmə vəziyyətinə hər şagirddən eyni şəkildə istəməməli və planını ona görə hazırlamalıdır.

Gündəlik dərs planı hazırlayarkən diqqət yetirilməli ən önəmli məsələlərdən biri də tapşırıqların hazırlanmasıdır. Şagirdləri araşdırmaya sövq edən və inkişaf etdirəcək tapşırıqlar təqdim edilməli, lakin şagirdlərin potensial imkanlarını asan tapşırıqla verməməlidir. Şagirdlərə verilən hər cür araşdırma və tapşırığa mütləq nəzarət etməlidir. Plan şagird səviyyəsinin nə üstündə, nə də altında olmamalıdır.

Fiziki mühtib, zəkə, yaş, sosial-iqtisadi vəziyyət kimi öyrənməyə təsir edən faktorlar hər sinifdə hər şagird üçün fərqlidir. Şagirdlər üçün öyrənmədə fərqli olmayan tək şey zəmandır. Müəllim zaman amilini çox yaxşı qiymətləndirir.

Ədəbiyyat:

1. "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. Bakı: Qanun, 2009.
2. Ümumtəhsil səviyyəsində yeni dövlət proqramları (kurikulumları). Bakı, 2013.
3. Əlizadə. Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı: Pedaqogika, 2004.
4. İntegrativ kurikulum: Mahiyyəti və nümunələr. Müəllimlər üçün vəsait (müəllif qrupu) Bakı, 2005. (İREX təşkilatının xətti ilə)

E-mail: nahide_ahmed@mail.ru
Rəyçilər: dos. A. Bəkirova, dos. Ə. Gərayev
Redaksiyaya daxil olub: 10.12.2018.